

§ 4. Το Πολιτικό και Νομικό Καθεστώς 1797-1814

Είναι γνωστό ότι η Ενετία είχε τα Επτάνησα κάτω από την κυριαρχία της για τέσσερις αιώνες (1386-1797). Η αρχή έγινε από την Κέρκυρα το 1386 και ακολούθησαν κατά διάφορα χρονικά διαστήματα η Ζάκυνθος, η Κεφαλληνία, η Λευκάδα και τα Κύθηρα. Τοιουτοτρόπως τα Επτάνησα βρέθηκαν πολιτικά και Διοικητικά κάτω από τη γαληνότετη Δημοκρατία¹.

Το 1797, με τη συνθήκη του Καμποφόρμιο, τα νησιά παραχωρήθηκαν στη Γαλλία, που την κυβερνούσε τότε εννιά μόνο χρόνια μετά την Επανάσταση, το Διευθυντήριο, με πρώτο Ύπατο τον Βοναπάρτη. Οι κάτοικοι των νησιών υποδέχονταν τους Γάλλους ως ελευθερωτές από την πολύχρονη δεσποτεία της Ενετίας και των ντόπιων αρχόντων. Έκαιγαν το λίμπρο ντ' όρο και φύτευαν στην πλατεία του κάθε νησιού το δέντρο της Ελευθερίας. Αλλά τον Οκτώβριο του επόμενου χρόνου 1798, του χρόνου που γεννήθηκε ο Σολωμός, οι Ρώσοι και οι Τούρκοι ενωμένοι κυριεύουν πρώτα τα Κύθηρα, τη Ζάκυνθο και την Κεφαλληνία, και το Φεβρουάριο του 1799 την Κέρκυρα. Η δημοκρατική μεσοβασιλεία

1. Ζώρας, *Η Επτάνησος*, σ. 4.

είχε διαρκέσει πολύ λίγο, οδήγησε όμως τελικά στην πολιτική ανεξαρτησία των νησιών. Το Μάρτιο του 1800 η Ρωσία και η Τουρκία υπογράφουν τη Σύμβαση της Κωνσταντινουπόλεως, με την οποία αποφασίστηκε η δημιουργία ενός ενιαίου κράτους των Ιονίων Νήσων υπό την επικυριαρχία και την προστασία της Τουρκίας. Η «Ἐπτάνησος Πολιτεία», το πρώτο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος στα νεότερα χρόνια, όπως χαρακτηρίστηκε, έζησε, όχι χωρίς δυσκολίες και εσωτερικές αναταραχές, για οκτώ χρόνια. Τον Ιούλιο του 1807, με την υπογραφή της Συνθήκης του Τιλσίτ, καταργήθηκε, και τα Ιόνια νησιά παραχωρήθηκαν στη Γαλλία. Είναι η δεύτερη γαλλική κατοχή. Αλλά οι διεθνείς ανταγωνισμοί είχαν τον ισχυρό τους απόηχο στον απόμερο αυτό χώρο της Ευρώπης. Τον Οκτώβριο του 1809 μοίρα βρετανικού στόλου καταλαμβάνει τη Ζάκυνθο και την Κεφαλληνία, για να προσφέρει «προστασία» στους κατοίκους των νησιών. Τον επόμενο χρόνο αποβιβάζεται στη Λευκάδα και τελικά, τον Ιούνιο του 1814, παραδίδεται και η Κέρκυρα στους Άγγλους².

Όταν το χρονικό διάστημα 1797-1799 τα Επτάνησα περιήλθαν στους Δημοκρατικούς Γάλλους και επισημοποιήθηκε η Ένωσή τους με τη Γαλλία, το γαλλικό Σύνταγμα της 22ας Αυγούστου 1795 (5 Φρουκτιδώρ έτος Γ') είχε εφαρμογή και στα Επτάνησα, αφού έγιναν γαλλικές επαρχίες³. Μία από τις σημαντικές αλλαγές ήταν και η κατάργηση της ενετικής νομοθεσίας.

Μολονότι το δικαστικό σύστημα τέθηκε σε νέες βάσεις και νέα νομοθεσία εισήγετο στα νησιά, άγνωστη στους περισσότερους, και ενώ οι δικαστές έπρεπε να εφαρμόζουν τους νέους γαλλικούς νόμους, δεν μπορούσαν να προμηθευτούν ούτε μερικά αντίτυπα για να τους μελετήσουν. «Ὡς ἐκ τούτου οἱ δικασταὶ ἐταλαντεύοντο ἐκάστοτε εἰς πᾶν δικαστικὸν ζήτημα καὶ ἠναγκάζοντο ν' ἀνα-

2. ό.π. Ζώρας, σ. 5. Πολίτης, τόμ. Γ', σσ. 28-29.

3. Λούντζης, *Ἐπτάνησος*, σ. 110.

τρέχωσι ὅτε μὲν εἰς τοὺς ὀλίγους γαλλικοὺς νόμους, οὓς ἔτυχε νὰ ἔχωσιν, ὅτε δ' εἰς τοὺς νόμους τοῦ καταλυθέντος ἐνετικοῦ κράτους καὶ οὐχὶ σπανίως ὑπεχρεοῦντο ν' ἀντλῶσι τὰς ἀρχὰς τοῦ δικαίου ἀπὸ τῶν ἀξιωματῶν διαφόρων νομολόγων⁴.

Για νὰ σταματήσουν ὅλα αὐτὰ, ἐπανέφεραν σε ἰσχὺ τοὺς ἐνετικούς νόμους. Ο Α. Ἰδρωμένος γράφει σχετικά: «Καὶ μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1797 κατάλυσιν τοῦ ἐνετικοῦ κράτους διέμεινον οὐχ ἥττον οἱ ἐνετικοὶ νόμοι ἐν Ἑπτανήσῳ ἰσχύοντες... Αἱ δικαστικὲς ἀποφάσεις ἐβασίζοντο ἐπὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ δικαίου καὶ τῶν διατάξεων τῶν ἐνετικῶν καὶ ἐγχωρίων νόμων τῶν μὴν ἀντικειμένων εἰς τὸ Σύνταγμα, τοὺς νόμους καὶ τὴν δικονομίαν τῆς Πολιτείας⁵.

Τὸ 1799 τὰ Ἑπτάνησα καταλήφθηκαν ἀπὸ τοὺς στόλους των Ρώσων καὶ των Τούρκων, που μετὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ γαλλικοῦ στόλου στο Ἀβουκίρ, συμμάχησαν γιὰ νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τὸν Βοναπάρτη τὶς ἰσχυρὲς ναυτικὲς βάσεις που ἀντιπροσώπευαν τὰ Ἰόνια νησιά στὴ Μεσόγειο⁶.

Οἱ Ρῶσοι καὶ οἱ Τούρκοι ναύαρχοι διόρισαν στὰ Νησιά προσωρινὲς Κυβερνήσεις, που μετεῖχαν καὶ ευγενεῖς καὶ ἀστοί, καὶ διακήρυξαν, στίς 24 Ἀπριλίου 1799, πὼς τὰ Ἰόνια νησιά θὰ ἀποτελέσουν πολιτεία με μίαν κεντρικὴ Κυβέρνηση (Γερουσία), που θὰ εἶχε τὴν ἐδρὰ τῆς στὴν Κέρκυρα καὶ θὰ τὴν ἀποτελοῦσαν πρόκριτοι καὶ ἐπιφανεῖς των νησιῶν. Με πρόεδρο τὸν Ἐνετὸ Ἀγγελο Ὅριο οἱ ἀντιπρόσωποι συνέταξαν τὸ Σύνταγμα τοῦ 1800 ἢ Βυζαντινὸ Σύνταγμα, που εἶναι τὸ πρῶτο ἐλληνικὸ συνταγματικὸ κείμενο των νεότερων χρόνων. Τὸ Σύνταγμα ἦταν ἀριστοκρατικὸ καὶ ἡ ἐνετικὴ νομοθεσία παρέμεινε σε ἰσχὺ καὶ ἀποτελοῦσε τὸ ἐφαρμοζόμενον δίκαιο⁷. Ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1800

4. Μαυρογιάννης, τόμ. Α', σ. 143.

5. Ἰδρωμένος, *Περὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ*, σ. 27.

6. Βερύκιος Σ., *Ἱστορία*, σσ. 22-23.

7. Δασκαλάκης, σ. 247.

δεν πραγματοποιήθηκε για εσωτερικούς λόγους⁸. Νέο Σύνταγμα που ψηφίστηκε το Νοέμβριο του 1803 και κύρωσε μόνον η Τουρκία, παρουσίαζε την έλλειψη θεσμών κράτους Δικαίου και ατομικών ελευθεριών. Το ίδιο και η προσπάθεια δημιουργίας σώματος δικαστών που να περιβάλλονται με κάποιες εγγυήσεις για την άσκηση του λειτουργήματός τους. Ο μόνος νόμος που ψηφίστηκε το 1804 στην Κέρκυρα ήταν ο «Περὶ δικαστικοῦ Ὁργανισμοῦ καὶ Πολιτικῆς Δικονομίας κώδιξ τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας» που διατηρήθηκε και κατά την επόμενη γαλλική αλλά και αγγλική κατάληψη, μέχρι που ψηφίστηκε ο νέος κώδικας.

Η δεύτερη γαλλική Διοίκηση, που είχε τα γνωρίσματα της διοικήσεως στρατιωτικά κατεχόμενης επαρχίας, όχι μόνον δεν προχώρησε σε νέα νομοθεσία, αλλά «διὰ τοῦ ἀπὸ 1 Σεπτεμβρίου 1807 προσωρινοῦ ὀργανισμοῦ τῆς Ἑπτανησίου Κυβερνήσεως διετάσσεται ὅτι, ἐπὶ ἀστικῶν καὶ ποινικῶν ἀντικειμένων θὰ ἡκολούθουν κρατουῦντες οἱ κατὰ τὸ παρελθὸν ἰσχύοντες νόμοι... Αἱ ἀλλεπάλληλοι Δικονομίαι τοῦ Ἰονίου Κράτους ἐκήρυsson ὡσαύτως ὅτι μέχρι δημοσιεύσεως τῶν νέων κωδίκων, ἐπὶ μὲν ἀστικῶν καὶ ποινικῶν διαφορῶν ἐφαρμοστέοι εἶναι οἱ ἰσχύοντες γενικοὶ ἐνετικοὶ νόμοι»⁹.

Συνεπώς, ὅλο το χρονικὸ διάστημα ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς Ενετικῆς κυριαρχίας το 1797 μέχρι τὴν πρώτη Μαΐου 1841, που καταργήθηκαν με τὸν ΙΗ' νόμο τοῦ Ζ' Ἰονίου Κοινοβουλίου, οἱ ἐνετικοὶ νόμοι ἰσχυαν στα Επτάνησα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο νόμο, κανονισμό ἢ ἐθίμο, ὡς πρὸς τὰ θέματα που περιελάμβαναν οἱ Ἰόνιοι κώδικες. Κατὰ συνέπεια, ἡ ἐνετικὴ νομοθεσία δὲν καταργήθηκε το 1797, ὅπως ὅλοι οἱ βιογράφοι τοῦ Εθνικοῦ μας Ποιητῆ ἰσχυρίζονται, ἀλλὰ τὸ Μάιο τοῦ 1841, που τέθηκε σε ἰσχὺ τὸ νέο δίκαιο. Αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ το ἔχουμε ὑπόψη, γιατί αὐτὸ τὸ δίκαιο ρύθμιζε τὴ ζωὴ τοῦ Ποιητῆ καὶ δημιούργησε τὰ τεράστια προβλήματα, ὅπως θὰ ἀποδείξουμε.

8. Ἰδρωμένος, *Συνοπτικὴ*, σ. 105 κ.ε.

9. Ἰδρωμένος, *Περὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ*, σσ. 27-28.